

per aliud, id est, non per aliam causam efficientem, sed etiam non per aliquam rationem communem seu abstrahentem a singularitate; hoc autem verum esse satis probatum est superiori discursu. Et sane videtur evidens ex propria ratione ipsius esse, nam primo et per se convenit rei singulari non communi; unde etiam in his entibus vel naturis quæ habent esse receptum, non potest esse per se primo communicari naturæ communi, sed singulari; ergo illa res, quæ essentialiter, et secundum quod ipsa, habet esse, proxime et immediate habet illud, ut talis res singularis est, et non secundum aliquam rationem communem; ergo esse convenit per se primo tali enti, excludendo omne medium sive extrinseci agentis, sive rationis formalis communis, ob quam secundum se ac abstracte sumptam illi conveniat necesse esse.

14. Ex hoc autem principio sic explicato optime subinfertur, non posse convenire esse alicui enti, nisi per effectivam dimanationem a primo ente improducto. Nam licet habitudo illa seu prædicatio, *secundum quod ipsum*, non semper requirat hanc habitudinem causæ efficientis inter illud, quod est tale per se primo, et reliqua quæ sunt talia mediante ipso, tamen quando illud prius est res singularis et omnino distincta ab aliis, eisque extrinseca, non potest alia ratio medii seu participationis excogitari. Et ideo nihil obstant exempla de rationibus communibus, quibus per se primo aliquid convenit, ut homini esse risibilem, et triangulo habere tres angulos æquales duobus rectis; illæ enim sunt quasi formale medium, quia natura communis comparatur ut forma particulari. In præsentibus vero ens per essentiam, cui per se primo convenit esse, est quoddam singulare ens, quod non potest esse medium formale, nec forma aliorum; et ideo non potest per illud convenire esse reliquis, nisi ut per medium efficiens. Ratio enim finis non est per se sufficiens, quia finis proxime non dat esse, sed movet metaphorice agens ut det esse; et ideo ejus causalitas per se sola non est sufficiens, ut ea, quæ secundario sunt entia, habeant esse, mediante illo quod per se primo, et secundum quod ipsum habet esse. Atque ex his facile est respondere ad difficultates tactas circa prædictas rationes.

Quinta ratio.

15. Possumus tandem addere rationem aliam, quæ et per se sufficiat, et confirmet

præcedentem, scilicet, quia si darentur duo entia improducta, aut illa essent ejusdem speciei, vel diversæ. Neutrum dici potest; ergo. Probatur prior pars minoris, quia ens summe abstractum non potest multiplicari secundum numerum, quia omnis multiplicatio numerica fit per materiam vel in ordine ad illam. Hæc vero probatio non est efficax, quia licet id sit verum de multiplicatione physica et naturali individuorum, non tamen absolute de omni multiplicatione possibili, seu entiativa rerum singularium. Melior probatio est, quæ sumitur ex præcedente discursu, quia natura, quæ essentialiter est singularis, non potest secundum numerum multiplicari; sed natura Dei, seu entis per se necessarii est essentialiter singularis; ergo. Alia probatio non contemnenda esse potest, quia multiplicatio individuorum est per accidens, et ubi est possibilis, potest quantum est ex se procedere in infinitum, quia non est major repugnantia, quod sint possibilia illa duo individua, quam tria vel quatuor, vel in quolibet alio numero; nulla est enim ratio necessario sistendi in aliquo, cum nullum per se ordinem servent, sed cuilibet eorum accidat multiplicatio alterius; si ergo duo entia improducta, solo numero distincta, essent possibilia, essent et tria et quatuor, et sic in quolibet numero. Quot autem essent possibilia, tot necessario essent, nam in his maxime verum habet illud axioma: *In æternis idem est esse et posse*; nam, si sunt per se necessaria entia, non est in eis posse esse, sed actu esse; non ergo sistere possemus in aliquo finito numero talium entium. In his enim individuis, quæ habent causam, licet ex se multiplicari possint in infinitum, sistitur in aliquo certo numero quoad actuale esse, vel ex voluntate causæ, vel ex virtute et modo agendi successive aut ex subjecta materia; in his vero entibus, quæ ex se habent esse sine causa, nullo modo sisti posset in certo numero, quia non magis repugnaret major numerus, quam minor, et hoc ipso quod non repugnaret, actu esset. Nemo autem admittet dari entia improducta actu infinita; ergo sistendum est in uno solo ente singulari improducto.

16. Posterior pars de diversitate specifica superius probata est, respondendo Aureolo, et declarando vim superiorum rationum. Nunc vero alio dilemmate probanda est. Aut enim illa entia essent æqualia in perfectione, aut non; neutrum dici potest; ergo. Prior pars minoris probari potest primo ex recepta phi-

losophorum sententia, quod non possunt dari duæ essentiaæ specie distinctæ æquales in perfectione; ut enim ait Arist., 10 Metaph., tex. 5, differentia dividentes genus semper comparantur ut privatio et habitus, quia semper altera est minus perfecta, et ea ratione privationi comparatur; unde etiam ortum est illud axioma, quod species sunt sicut numeri. Ratio autem esse videtur, quia si sunt entia æqualia, æque distant a non ente; unde ergo possunt habere essentialem diversitatem aut dissimilitudinem? Et certe in omnibus rebus essentialiter diversis quas nos experimur, videtur hæc inæqualitas reperiri; et ideo valde probabile est illud principium. Non tamen est evidens, nam licet duæ res æque distent a non ente, videntur esse posse dissimiles in natura; nam alia est ratio æqualitatis, a relatione similitudinis. Unde in relationibus divinis paternitas et filiatio, ut relationes sunt, dissimiles sunt, seu disquarantia, ut vocant, et tamen in perfectione et entitate relativa ut sic censentur æquales, non solum prout includunt essentiam, in qua sunt idem, sed etiam secundum proprias rationes relativas in quibus distinguuntur. Ad hunc ergo modum contendere quis posset non repugnare dari duas essentias improductas dissimiles et æquales.

17. Quanquam (ut hoc obiter dicamus) longe diversa ratio est, quoad hoc, in relativis et absolutis, nam relationes habent diversitatem ex formalibus terminis, cum ratione in qua fundantur; et ideo facilius potest in eis intelligi diversitas cum æqualitate, quia æqualitas oritur ex gradu entitatis; diversitas vero ex mutua habitudine. At vero in entibus absolutis, qualia essent illa improducta, vix concipi potest, in quo essent dissimilia, si essent æqualia, et secundum id totum, quod in se habent, per se necessaria. Et in his est etiam specialis ratio, quia esse ens a se seu necessarium, et independens formaliter et secundum præcisum conceptum, est maxima omnium perfectionum. Imo necessario includit aliquo modo omnem aliam perfectionem, ut inferius declarabitur; sed utrumque illorum entium secundum propriam et quasi specificam rationem suam includit hanc perfectionem, quæ necessario ejusdem rationis esset in utroque; non ergo in eis potest intelligi diversitas perfectionum cum æqualitate. Hic etiam locum habet ratio facta de infinita multitudine talium naturarum, quia, si essent æquales, et dissimiles, nullum etiam

haberent inter se ordinem, sed æque dividerent quamcunque rationem communem illis, quæ concipi posset; ergo si in aliquo numero multiplicari possent, etiam in quocunque; nulla enim esset ratio sistendi in aliquo certo numero, neque assignari posset repugnantia, ob quam ille numerus augeri nequireret; et ideo oporteret multitudinem talium naturarum esse infinitam.

18. Neque est operosum, has et similes rationes applicare ad probandam alteram partem dilemmatis, scilicet, quod nec possent illa entia esse plura et inæqualia in perfectione. Primo, quia hoc ipso quod talia entia secundum proprias rationes suas conveniunt in suprema perfectione essendi a se, quæ formaliter vel eminenter omnes alias includit, ut infra ostendam, non potest inter ea inæqualitas intelligi. Secundo quia vel inter ea daretur unum summum ens perfectius cæteris absolute et simpliciter, vel non; si non datur, ergo nullus est terminus in ea multitudine, sed est plane infinita. Et adhuc illa posita, et actu existente, est plane inintelligibile, quod in ea non sit aliquod ens perfectius cæteris omnibus, cum omnia dicantur esse perfectione inæqualia. Rursus inde necessario sequitur quodlibet ex illis entibus esse finitum in perfectione entiativa, cum quodlibet ab alio, imo et ab infinitis aliis superetur; ergo etiam tota illa multitudo esset imperfecta, cum ex imperfectis coalescat, et in tota illa non possit esse infinita perfectio intensiva, sed solum infinita multitudo finitarum perfectionum; repugnat autem non esse in entibus aliquod infinitæ perfectionis intensivæ, ut supra tactum est agendo de creatione, et inferius etiam dicemus. Imo hæc ratio sumpta ab infinitate sufficeret ad demonstrandum quod intendimus; eam tamen prætermittimus, quia assumit duo principia inferius probanda, scilicet, ex eo, quod ens aliquando sit a se, et essentialiter suum esse, sequi illud esse infinitum simpliciter in genere entis, et hujusmodi infinita entia non posse multiplicari, quæ duo in sequenti disputatione tractando de attributis divinis demonstranda sunt.

19. Si autem in illa multitudine datur unum summe perfectum, et superans reliqua, illud tamen non esset finitum, tum quia procedent rationes factæ; tum etiam quia nulla ratio reddi poterit, cur ultra illud dari non possit aliud ens perfectius per se necessarium. Unde enim limitabitur tota latitudo en-

tium ad illum gradum finitum. Accedit enim ratio supra facta de multiplicatione in infinitum talium entium; nam etiamsi essent essentialiter diversa et perfectione inæqualia, nulla esset ratio sistendi in aliquo numero finito, quia licet videretur esse aliquis ordo per se inter essentias distinctas, tamen etiam in hoc ordine potest in infinitum procedi, ut in creaturis possibilibus constat; necesse est ergo in tota illa latitudine entium dari unum infinitum et perfectius cæteris omnibus. Illud ergo summum ens, cæteris perfectius, et infinitum simpliciter, nos vocamus Deum, et ex hac eadem ejus perfectione colligimus, cætera entia, quæ cum illo annumerantur, ab illo infinito ente esse effective profecta. Primo quidem quia illi primo enti convenit infinitas hoc ipso, quod est ens actu per essentiam; nam inde habet, quod totum esse aliquo modo in se claudat et confineat, quia non habet unde limitetur, neque a quo participet hanc partem entis (ut ita dicam) potius quam aliam; ergo e converso, hoc ipso, quod reliqua entia non habent summam perfectionem et totalitatem essendi (ut sic dicam), est manifestum signum non esse entia per essentiam omnino improducta, sed esse entia per participationem, accipientia esse ab illo primo ente.

20. Secundo, quia hoc modo intelligitur esse ordo per se in tota latitudine entium, vel per subordinationem eorum inter se, vel saltem per reductionem omnium ad unum, ut ita non temere et casu infinite multiplicentur. Quod recte declarat Theologicum exemplum (quo simul respondemus philosophis, ne putent rationes, quibus unitatem entis increati probamus, personarum Trinitatem improbare); in divinis enim, quamvis fides Catholica ponat personarum multitudinem, non tamen sine ordine, quem originis vocant, ita ut et ascendendo sistatur in aliqua persona omnino improducta, quæ cæterarum fons sit; et descendendo, sit aliqua ratio, in ipsamet natura talis entis fundata, ob quam usque ad ternarium numerum, et non ulterius fit multiplicatio, quia nimirum in natura pure intellectuali non est alius modus internæ operationis seu emanationis, nisi per intellectum et voluntatem. Si autem in Deo multiplicari possent personæ improductæ, plane possent infinitæ personæ multiplicari; et ideo nec fides admittit plures personas improductas, nec ratio illas permittit, neque omnino plura entia sine reductione ad unum primum, a quo cætera manant.

21. Tertio potest hoc ipsum probari ex efficacia illius primi entis infiniti; nam, si primum est, et infinitum, erit causa cæterorum, juxta illud vulgare axioma, quod sumptum creditur ex Arist., 2 Met., text. 4: *Maximum in unoquoque genere est causa omnium, quæ sunt illius generis*, quod maxime intelligitur de causa efectiva, quando in illa re perfectissima est sufficiens virtus ad aliorum effectum. In hac vero probatione imprimis non recte adducitur textus Aristotelis, unde sumptum esse dicitur illud principium. Nam, ut in indice circa illum textum notavimus, Aristoteles non dicit, omne, quod est maxime tale, esse causam cæterorum, sed e converso, id quod in aliquo ordine est causa cæterorum, esse maxime tale. Ex hoc autem principio non potest inferri aliud, quia propositio universalis affirmativa non convertitur simpliciter; quamvis ergo quod est causa cæteris, ut talia sint, sit maxime tale, non sequitur, omne quod est maxime tale, esse causam cæterorum. Deinde, principium illud in se sumptum non est ita evidens ut ex illo possit demonstratio confici. Imo verum non esse docuerunt Durand., 2, d. 15, q. 3. et Aureol., apud Capr., 1, d. 3, q. 4. Quia homo licet sit omnium animalium perfectissimus, non ob id est causa cæterorum, neque albedo reliquorum colorum, etiamsi perfectissimus color sit; unde etiam Cajet., 1 p., q. 2, a. 3, sentit axioma illud, de propria causa, et præsertim efficiente intellectum, non esse necessarium, neque verum. Alii vero illud exponunt de causa late dicta, ut includit extrinsecum exemplar, quod potius mensura, quam causa dici potest, quomodo Aristoteles, lib. 10 Metaph., dixit, primum in aliquo genere esse mensuram cæterorum. Juxta hanc vero interpretationem solum poterit ex illo principio inferri, cum inter entia, quædam sint magis, alia minus perfecta, dari aliquod perfectissimum, quod sit mensura aliorum, eo quod per accessum, vel recessum ab illo, magis vel minus perfecta censeantur. Inde tamen non poterit concludi illud solum ens esse improductum, esseque causam efficientem omnium aliorum.

Ex Aristotelis sententia confirmatur eadem veritas.

22. Quocirca Aristoteles, citato loco, potius sumit, dari aliquod ens, quod sit causa cæterorum, ut inde concludat illud esse verissimum ac perfectissimum, quod obiter

notandum est, ut constet Aristotelem veritatem hanc fuisse assecutum. Nam aperte dicit illud primum ens non solum esse causam corruptibilem et contingentem, sed etiam eorum quæ semper sunt, sub quibus cælos et intelligentias comprehendere videtur. Nec potest ille locus exponi de sola causalitate finali aut exemplari, ut Jandunus ibi, q. 5, et Greg., in 2, d. 1, q. 1, contendunt, tum quia aperte ponit Aristoteles exemplum de causa efficiente; tum etiam quia in præsentia materia non separatur causalitas finalis ab efectiva, ut supra tactum est, et statim amplius declarabitur. Neque etiam obstat quod Aristoteles videtur loqui de effectibus, qui univoce participant rationem causæ; hoc enim est, quod ait: *Cujus causa aliquid, idem, et nomine et ratione convenit*; ubi alia translatio habet, *secundum quod aliis univocatio inest*. Hoc (inquam) non obstat, sed potius ex hoc loco sumitur, analogiam entis ad primum ens, et cætera, non excludere aliquam unitatem rationis seu conceptus simul cum unitate nominis; et ideo a Græcis interdum comprehendendi sub synonymis, ut Fonseca etiam ibi notavit. Solum ergo addit Aristoteles illam particulam, ut excludat effectus æquivocos, qui nullo modo conveniunt cum causa in nomine et ratione; nam in illis non est necesse ut causa sit maxime talis formaliter, sed eminenter.

23. *Aristotelis locus explicatur.* — Illud solum posset scrupulum vel dubitationem ingerere, quod Aristoteles in plurali concludit, *principia eorum, quæ semper sunt, verissima esse*, unde videtur sentire dari plura prima principia improducta rerum sempiternarum, ut exponunt et attribuunt Aristoteli Jandunus et Gregor. supra. Qui per ea, quæ semper sunt, motus cælorum intelligunt; per principia autem eorum omnes substantias separatas, quas putant secundum Aristotelem esse improductas. Sed ex eo loco id certe sumi non potest; nam Aristoteles et prius in singulari locutus fuerat, dicens, *illud esse verissimum quod est posterioribus causa, ut sint vera, et unumquodque esse maxime tale, quod est causa cæteris*, etc., quod dictum esse propter primam causam Commentator notavit, et statim absolute et indefinite ait, *ea quæ semper sunt habere originem a primo principio*; illa autem locutio in doctrina tradenda æquivalet universali. Et ideo sine causa ab aliquibus limitatur ad cælestia corpora, ita ut Aristoteles senserit, cælos, etsi æterni sint,

habere causam non solum sui motus, sed etiam sui esse, intelligentias autem vocari plura principia improducta. Sed hoc eisdem rationibus impugnatur. Et præterea quia apud Aristotelem eadem est quoad hoc ratio cælestis corporis, et intelligentiæ moventis illud, quia habent inter se maximam proportionem in æternitate, vel necessitate essendi. Item quia cælum est omnino ingenerabile secundum Aristotelem. Alii ergo putant Aristotelem locutum esse in plurali propter materiam primam, quam existimant secundum Aristotelem esse improductam, et suo genere esse principium aliarum rerum. Sed hoc non recte dicitur, alias debuisset Aristoteles etiam concludere materiam primam esse maxime ens, et illam esse principium omnium quæ semper sunt; utrumque autem est falsum, et contra ejus doctrinam. Posuit ergo Aristoteles illud plurale pro singulari, vel propter eminentiam primæ causæ, vel quia in prima causa plures primæ rationes causarum conveniunt; est enim prima causa finalis, efficiens, et exemplaris. Has ergo causas nomine principiorum intelligit; quæ tamen in re non sunt nisi una prima causa. Atque hæc obiter circa illam sententiam Aristotelis notata sint. Nunc vero in re ipsa conabimur probare, in primo ente recte sequi ex eo, quod est maximum ens, esse causam cæterorum, esto id universe non sequatur; hoc igitur in sequenti discursu præstabimus.

Unde sequatur, id quod est maximum ens, esse causam cæterorum.

24. Sit igitur alia ratio, nam primum ens improductum est perfectione summum, et infinitum; est igitur ad agendum potentissimum; ergo potest producere omnia, quæ participant seu habent esse; ergo producit omnia, quæ sunt, neque aliquid præter illud est improductum. Primum antecedens sumitur ex discursibus præcedentibus, quibus ostensum est, deveniendum esse ad aliquod ens improductum cæteris perfectius. Quod vero illud sit infinitum, partim est probatum, quia ipsum esse per essentiam non habet unde limitetur; partim sumi potest ex dictis supra de creatione, quam ostendimus esse possibilem primo enti, et ad eam requiri virtutem infinitam, et ita etiam probata est prima consequentia. Secunda vero probari solet in hunc modum, quia omnis potentia habet aliquod adæquatum objectum; et quo superior et universalior est potentia, eo ha-

bet objectum universalis; potentia autem activa primi entis est suprema et universalissima, quæ esse potest, cum sit proportionata perfectioni ejus; ergo comprehendit sub objecto suo omne ens; ergo omne ens est producibile per illam potentiam, et consequenter nullum est ens possibile, quod non sit producibile per illam potentiam; ergo nullum est ens per se necessarium præter ipsum primum ens; repugnat enim ens necessarium esse producibile per aliquam potentiam.

25. Contra hanc vero rationem instari potest, quia non est de ratione potentiæ activæ, quantumvis supremæ et infinitæ, ut comprehendat omne ens sub objecto suo, alias etiam ipsum primum ens comprehenderet; aliqua ergo limitatio ex parte ipsius potentiæ addenda est, quæ non satis declaratur dicendo objectum illud esse ens possibile; nam vel illud possibile sumitur mere positive, seu ut sub se necessarium comprehendit, et sic etiam comprehendit Deum, nam quod est, potest etiam esse, juxta dialecticorum regulas; vel sumitur, ut includit privationem necessitatis essendi, et sic petitur principium, dum dicitur omne ens aliud a primo ente esse possibile; nam hoc est, quod in quæstionem venit, scilicet, an sit aliquod necessarium. Qui ergo finxerit talia entia intrinsece necessaria præter primum, dicet consequenter objectum adæquatum hujus potentiæ esse ens factibile. Quæ namque potentia productiva universalior excogitari potest, quam illa, quæ se extendit ad omne factibile? Ad entia autem necessaria non extenderetur talis potentia, quia illa producibilia non sunt.

26. *Defenditur prædicta ratio.*—Sed nihilominus dicta ratio, quæ ex D. Thom. sumpta est, 2 cont. Gentil., c. 15, multis modis defendi potest ex ejusdem doctrina, præsertim rat. 3, 4, 6 et 7. Primo quidem, quia ad perfectionem primi entis pertinet, ut virtute seu eminenter contineat omnem entitatem; ergo primum ens ex se existens est potens ad efficiendam omnem entitatem a se distinctam; repugnat ergo perfectioni et omnipotentia primi entis, ut præter ipsum sit aliquod improductum, et omnino necessarium. Unde licet verum sit, objectum adæquatum divinæ potentiæ esse ens creabile seu factibile, tamen simul spectat ad perfectionem illius potentiæ, ut omne ens, quod non est ipsa, sit factibile ab ipsa, utpote contentum

eminenter in ipsa. Quod a contrario declarari potest, nam pertinet ad perfectionem illius potentiæ, ut possit in nihilum redigere quamcunque rem a se distinctam, alias non haberet plenum dominium omnium; ergo repugnat perfectioni et universalitati illius potentiæ, ut aliquod ens præter ipsam sit simpliciter necessarium et independens. Et confirmatur ac declaratur ex parte ipsorum entium distinctorum a primo, quæcunque illa sint; nam ostensum est, nullum ens distinctum a primo posse esse illi æquale in perfectione et essentia, sed necessario esse illo inferius, ex quo necessario fit, omne tale ens esse finitum et imperfectum; ergo ex parte illius non repugnat omne tale ens esse factibile, quia imperfectum semper ducit originem, quantum ad id quod habet perfectionis, ab aliquo perfectiori. Et similiter ens participatum ducit originem ab ente per essentiam, nec potest reddi aliqua ratio, cur tali enti repugnet esse factibile; imo hoc est multo magis conforme imperfectioni et limitationi ejus, quam quod sit ens simpliciter necessarium; igitur omne hujusmodi ens includitur sub objecto potentiæ effectivæ primi entis, et ideo nullum est ens necessarium et increatum præter ipsum.

Ultima ratio ex causalitate finis.

27. Ultima ratio sumi potest ex causalitate finis ultimi, nam in rebus unum est ens perfectissimum, quod est finis ultimus omnium aliorum; ergo illud ipsum est primum principium efficiens reliquorum, atque adeo illud solum est increatum ac verus Deus. Antecedens admittunt fere omnes philosophi, nam saltem in genere finis non negant esse ordinem inter secundas intelligentias et primam. Et eadem ratio est de quibuscunque aliis entibus; omnia enim imitantur ipsum primum ens, et intendunt illi assimilari, et quæ ipsum aliquo modo possunt attingere, ut sunt entia intellectualia, in eo habent collocatam beatitudinem suam, neque quiescunt donec ad illud perveniant, ut in nobis ipsis experimur. Denique magna esset imperfectio et confusio rerum, si non esset inter eas ordo; oportet ergo ut omnia ad unum aliquem ultimum finem referantur. Quod si aliquis est finis ultimus cæterarum rerum, esse non potest nisi primum ac summum ens. De qua re diximus supra, disp. 14. Prima vero consequentia probatur, quia quidquid habet causam finalem, habet efficientem; nam teste Aristote-

tele, finis est propter quem aliquid fit; movet enim finis efficientem causam ad agendum.

28. *Evasio enervans prædictam rationem.*—Posset autem aliquis respondere, aliud esse habere finem, et aliud habere causam finalem; nam finis ut sic solum dicit rationem termini, causa autem finalis dicit rationem principii et moventis; potest autem intelligi, quod aliqua res habeat finem priori modo, non tamen causam finalem proprie et in rigore, et tunc non valebit consecutio a fine ad efficientem causam. Et ad hunc modum videntur aliqui philosophi intellexisse rationem finis inter proximos motores orbis, et primum motorem immobilem, absque diminatione effectiva. Quamvis enim existimarent intelligentias secundas ex se ac necessario existere, nihilominus tamen credebant quasi naturali impetu ferri in primam intelligentiam tanquam in finem seu terminum suæ naturalis perfectionis. Quod si instet aliquis, quia repugnat habere hanc habitudinem ad aliud, ut ad finem, sine dependentia ab illo; omnis autem dependentia repugnat cum necessitate essendi, quia si una res dependet ab alia, ergo si illa tollatur de medio, hæc etiam auferetur, et consequenter non erit simpliciter et intrinsece necessaria. Respondent, ex habitudine unius rei ad aliam, ut ad terminum, vel finem, non sequi propriam dependentiam, sed solum sequi connexionem necessariam unius rei cum alia, qualis esse solet inter relationem et terminum sine propria dependentia unius ab alio, ut nos dicere tenemur inter Patrem et Filium in divinis. Neque conditionalis, quod si unum tollatur, auferatur aliud, est contra intrinsecam necessitatem essendi, quando illud alterum, quod in conditionali ponitur, est etiam ab intrinseco necessarium; nam licet conditionalis sit vera, tamen sicut antecedens est impossibile, ita et consequens, et ideo oppositum utriusque potest esse simpliciter et ab intrinseco necessarium.

29. *Confutatur.*—Sed quamvis hæc evasio habeat quamdam speciem probabilitatis, re tamen vera non est probabilis. Primo quia involvit repugnantiam, quod aliqua res sit a se et per se, et tamen non sit propter se, sed propter aliud, quia non est minor perfectio esse a se, quam esse propter se; ergo sine causa attribuitur alicui enti prior perfectio, cui denegatur alia. Item quia natura, quæ a se habet esse, est res absoluta omnino, et nullo indigens ut sit; ergo in suo esse non

potest includere habitudinem ad aliud, ut ad finem. Denique a posteriori declaratur, nam res, quæ terminatur ad aliam, ut ad finem ultimum, sese, totumque suum esse diligit propter illum finem; res autem, quæ ex se habet esse non est cur referat illud esse in aliam, propter quam vel solum, vel præcipue se diligit. Præterea ex illa responsione sumitur occasio negandi omnem causalitatem finalem et operationem propter finem; nam similiter dicere quis posset omnia tendere naturali inclinatione in suos fines tanquam in terminos quosdam absque causalitate finis; hoc autem absurdissimum est: quanquam enim res omnes habeant has inclinationes naturales in suos fines, tamen hæc eadem earum constitutio declarat, eas non esse a se, sed a superiori agente esse conditas, et promotiones in suos fines accepisse.

30. Adhuc potest aliquis dicere, esto verum sit, quidquid habet causam finalem, habere efficientem, non tamen has causas semper incidere in eandem; sanitas enim est finis deambulationis, verbi gratia, non tamen est principium efficiens ejus; sic ergo dici potest Deus finis intelligentiarum, licet non sit efficiens. Eo vel maxime, quod dici potest, intelligentias secundas non tam esse, quam operari propter primam, ut propter finem, et ita non tam substantiam, quam operationem earum habere causam finalem, et habere etiam efficientem, quamvis non eandem; nam efficiens operationum est substantia intelligentiæ operantis, finis autem est superior et prima intelligentia. Respondetur, ab hac ultima parte incipiendo, eam evasionem non habere locum juxta philosophorum opinionem, qui ponunt intelligentias esse entia ex se necessaria; illi enim consequenter aiunt operationem intelligentiæ esse substantiam ejus. Putant enim, et quidem consequenter, esse actus puros, cum putent eas esse suum esse per essentiam; igitur, si operatio intelligentiæ ordinatur in Deum ut in finem, et operatio ejus est substantia ejus, necesse est etiam substantiam ordinari in finem. Quod si operatio necessario habet causam efficientem, quia habet finalem, idem necessario dicendum erit de ipsa substantia; sicut autem substantia non potest esse causa efficiens sui ipsius, ita neque suæ operationis, siquidem ipsa substantia ponitur esse sua operatio. Denique posita vera sententia, quod in intelligentiis secundis seu creatis operatio distinguitur a substantia, necessario dicendum est, si